

TÁRSASÁGI HÍREK

KRUPP JÓZSEF – RUNG ÁDÁM

BESZÁMOLÓ A 2020–2021. TANÉVI
ÁBEL JENŐ ORSZÁGOS LATIN TANULMÁNYI VERSENYRŐL

Az Ókortudományi Társaság – az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával – a 2020/2021-es tanévben is megrendezte, immár 57. alkalommal, országos, Ábel Jenőről elnevezett latin tanulmányi versenyét. A Minisztérium versenyünket a Nemzeti Tehetség Program keretében, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelőn keresztül, az NTP-TMV-M-20-B-0020 számú pályázat révén támogatta.

Az Ábel Jenő Országos Latin Tanulmányi Verseny 2021. február 5-i első, iskolai fordulóján 13 vidéki és 17 budapesti, azaz összesen 30 iskola 327 diákja versenyzett (nagyobbrészt az iskolákban, kisebbrészt virtuális úton, online felületen): 188-an a *minores* (Budapestről 110, vidékről 78) és 139-en a *maiores* (Budapestről 84, vidékről 55) kategóriában. A *maiores* kategória tételének címe „A lantművészet hatalma”, a *minores*é pedig „A bátor kisfiú és a barátságos delfin” volt. Az iskolákból 188 dolgozatot küldtek be, ebből 91-et a *maior* (Budapestről 50, vidékről 41), 97-et a *minor* (Budapestről 58, vidékről 39) kategóriában. A döntő fordulóra 24 (10 vidéki és 14 budapesti) iskolából hívtunk be összesen 101 főt, a *maior* kategóriában 51 (Budapestről 30, vidékről 21), a *minor* kategóriában 50 főt (Budapestről 33, vidékről 17), akik közül 47 *maior*, 49 *minor* versenyző április 17-én virtuális úton (Canvas LMS-rendszer segítségével) online felületen mérhette össze tudását. A *maiores* kategória tételének címe „Jobb az aranyból”, a *minorese*ké pedig „Hercules és Cacus” volt. A két forduló tételei honlapunkon, a <http://abeljeno.elte.hu/> címen megtalálhatóak.

A következőkben bemutatjuk a versenyünkön elkövetett jellegzetes fordítási hibákat, általánosabb körű nehézségeket, a döntő fordulóra koncentrálva, hiszen az első forduló tételeinek buktatóit a tanár kollégák versenyzőik dolgozatait javítva már megismerhették.

A *maiores* kategória idején döntőjén rendkívül széles élmény jött létre, és olyan fordítás egy sem akadt, amely lényegében értelmetlen mondatokból állna – noha a korábbi években rendre előfordult több vagy kevesebb ilyen versenydolgozat. Ez igen öröndetes fejlemény, melynek okát inkább csak találgatni tudjuk. Talán annak köszönhető, hogy a döntőbe immár kategóriánként csak félszáz diákot hívhatunk be, és a válogató ezáltal jobban betölti rendeltetését? Vagy azért teljesítettek ilyen jól a versenyzők, mert a járványhelyzet miatt az otthoni, megszokott környezetükben dolgozhattak? A fordítandó szöveg nehézségi fokán aligha múlt a dolog, hiszen abban szinte minden,

a versenykiírásban szereplő nyelvtani jelenség előfordult, olyan igeneves szerkezetek és mellékmondattípusok is, amelyek egyébként gondot szoktak okozni. Ezen a ponton is elismerés illeti a tanár kollégákat, amiért a rendelkezésre álló alacsony óraszámban is ilyen kiváló eredményeket érnek el a grammatika megtanítása terén.

A fordítások tanulságait ismertetve rendszerint előkelő helyen szokott szerepelni a félreszótározásokból eredő hibák taglalása. Az idei döntőn, összevetve a korábbi évekkel, nem sok ilyen akadt. Egy szöveg helyen azonban, amely grammatikailag kifejezetten könnyűnek mondható, a szótár nem eléggé alapos tanulmányozása miatt foghatott ki többeket. A *marculum de sinu protulit* jelentése „elövelt ruhája redőzetéből egy kis kalapácsot”. A Györkösy-féle szótárban a *sinus* első jelentése többeket félrevezetett: „görbület, kanyarulat; hajlás, domborodás, horpadás; katlan”. Mivel a kalapácsot valóban egy behorpadt ivóedény kiigazítása végett vette elő a történet mesterembere, többen úgy értették, a horpadásra utal a *de sinu*, s nem vették figyelembe a szótárban a harmadik helyen álló jelentést: „ruha ránca v hajtása, a tóga redőzete; zseb”. Érdemes megemlíteni az *aes*, *aeris* n. és az *aer*, *aeris* m. összekeverését is, amit a genitivusi alakok egybeesése magyaráz, noha a szöveg értelme jelzi, hogy érdemes lett volna egy kicsit hosszabban kutakodni a szótárban. Az *aeris* ugyanis a következő felsorolás első elemeként szerepel: *aeris, argenti, auri et omnium metallorum pretia*, vagyis „a bronz, az ezüst, az arany és az összes fém értéke”, ahol a félreszótározás révén előálló „a levegő ... értéke”, szemantikailag meglepő volta okán, legalábbis gyanakvásra adhatott volna okot.

A mondatban terén a legtöbb problémát egy feltételes periódus okozta. Ennek értelmét jól megértették a versenyzők, de voltak, akik nem ismerték fel, hogy a *praeteritum imperfectum* jelenre vonatkozó irrealitást fejez ki. Néhány versenyző a *ne ... detraherentur* célhatározói alárendeléssel nem tudott megbirkózni, és tagadó értelmű, kijelentő főmondatnak tekintette. Végül pedig voltak néhányan, akiknek a *Tiberio regnante* ablativus absolutus okozott nehézséget, és dativusként próbálták lefordítani a szerkezetet. Azonban ebben az esetben sem beszélhetünk igazi visszatérő hibáról, hiszen csak néhány versenydolgozatban fordult elő ez a probléma. A szövegben szereplő másik igeneves szerkezettípussal, az *accusativus cum infinitivó*val még kevesebb gond akadt.

Szövegtani problémának tekinthető a névelő megfelelő lefordítása. Erről a tavalyi versenybeszámolóban részletesen volt szó, de idén is problémát okozott, hogy többen határozott névelőt használtak egy olyan főnév esetében, melyről még semmit sem árult el a szöveg. Így lett a *porrexit ei phialam* – „odanyújtott neki egy csészét” helyett – nem egy dolgozatban „odanyújtotta neki az ivóedényt”. Végül egy helyesírási, hovatovább szépészeti kérdést kell megemlítenünk. A *Caesar* a versenyszövegben többféleképpen fordítható, a „Cézár” azonban nem tartozik ezek közé – az említett írásmód egy ritka modern férfinév és leginkább egy saláta nevéből ismerős. Meglepő a *Tiberius* név sz-szel való írása is, szerencsére nem sok dolgozatban talákoztunk vele.

Összegzésül elmondhatjuk, hogy a nem túlságosan könnyű szöveget a versenyzők széles élmezőnye kiválóan megértette. Néhány esetben szinte hibátlan fordítás született, és különösen öröndetes, hogy több versenyző remek stílusérzékről is tanúságot tett.

A *minores* kategóriában is ismét igen erős volt a mezőny – a mitológiai témájú szöveg, úgy tűnik, még a tavalyinál is közelebb állt az ifjú versenyzőkhöz. A döntő fordulóban gyakorlatilag *mindenki* megértette a szöveg fő vonalait és „poénját” (miszerint Cacusnak azáltal sikerül majdnem rászednie Herculest, hogy a farkánál fogva elvezetett marha fordított nyomokat hagyott) – ez akkor is öröndetes tény, ha egyben igencsak meg is nehezítette a dolgozatok értékelését és rangsorolását. Amellett azonban, hogy ezúton is gratulálunk a kategória minden döntősenek és felkészítő tanáraiknak, idén is érdemes lehet röviden szót ejteni néhány típushibáról, illetve a szöveg kapcsán felmerülő nyelvi problémáról.

Természetesen ismét említésre méltó kérdéskör a történetek elmesélésére használatos latin igeidők fordítása. Az első fordulóban a *praesens historicum* fordítása jelentette az egyik fő feladványt ezzel kapcsolatban – a döntőben ez nem merült fel, azonban, a versenykiírásnak megfelelően, itt már szerepelhetett néhány *coniunctivus* is. Ezek fordítása a legtöbbeknek nem jelentett gondot, hiszen az első mondatban szereplő *cum historicum* (*Cum Hercules tergemini Geryonis boves mirabiles sustulisset...*) fordítása éppúgy adja magát a szövegkörnyezetből, mint a marhatolvaj trükkjének célját leíró *ut finale* (*ut inversa vestigia bos relinqueret*), de azért olyanok is akadtak, akik, akár annak ellenére is, hogy szemlátomást értették, miről van szó, a magyar fordításban mégiscsak valahogyan „feltételelessé” akarták tenni a múlt idejű kötőmódokat. Ez pedig okos hiba ugyan, de hiba.

A kijelentő módú *praeteritum imperfectum* is rejtett magában egy kisebbfajta kihívást a szöveg utolsó mondatának elején: *Iam Hercules indignans abibat...* – az *imperfectum de conatu* kifejezést a versenyzőknek persze még nem kell ismerniük, azt azonban a történet folytatásából ki lehetett találni (ahogyan sokan ki is találták, és érzékeltették is a fordításukban), hogy ez itt sok mindent jelenthet, de azt nem, hogy Hercules már nincs a színen, amikor Cacus terve lelepleződik. Ez egyébként két, itt meg nem válaszolható, de mindenképpen meggondolásra érdemes kérdést is felvet. Egyrészt a latin múlt időké: mennyire érdemes az iskolai gyakorlatban hangsúlyozni a *praesens perfectum* és a *praeteritum imperfectum* jelentése közötti különbséget, annak ellenére, hogy a legtöbb esetben mindkettőt az egyetlen magyar múlt idővel fordítjuk? Fogas kérdés – itt azonban mindenképpen segítette a jó, a történetbe illő fordítást, ha a versenyzőnek eszébe jutottak a különbségtétel fő vonalai.

A másik kérdéskör a fordítás gyakorlati praktikáié, amely ráadásul új értelmet is nyer a verseny digitális formátuma kapcsán. Ennek a sajnálatos okokból kialakult helyzetnek az egyik lehetséges előnye ugyanis éppen az, hogy ebben a médiumban sokkal könnyebb (Horatius *Ars poetica*-beli gondosságát követve) visszamenőleges javításokat eszközölni a koherencia érdekében, mint papíron. És mégis, egyik-másik (sokszor egyébként ügyes) fordítás azt a benyomást keltette, mintha a versenyző rögtön kőbe vés-te volna az első megoldásait, és nem tágitott volna mellőlük, akármi is történt a későbbi mondatokban. Az első benyomás ereje tréfálja meg ilyenkor az embert, akárhányszor is ellenőriz? Esetleg a szótározás és a fordítás munkafázisainak túl rideg elválasztása? Vagy, hogy másfelől is megnézzük a rendhagyó körülményeket: nem erősebb tényező-e

a digitálisan szerkesztett szöveg könnyű javíthatóságánál az, hogy az embernek lehet egy olyan (akár csak tudatalatti) benyomása, hogy az ilyen szöveget kevésbé *szokás* utólag javíthatni, mivel a legtöbb digitális szöveg, amivel találkozunk, informális jellegű? Újabb nehéz kérdések – azt mindenesetre reméljük, hogy a legutóbbin a következő verseny kapcsán már nem kell gondolkodnunk.

Idén is előfordultak persze elkapkodott vagy figyelmetlen szótárazásból adódó kisebb hibák (ezek túlélése a fordítás végleges verziójáig kapcsolatban van azzal, amiről az előbb volt szó), és bár a mostani szövegekben erre kevesebb lehetőség adódott, a nevek át- vagy át nem írásával kapcsolatos zavarok is – de mindez nem jelentős ahhoz a kifejezetten jó színvonalhoz képest, amelyet a kategória döntő fordulójában született dolgozatok döntő többsége képviselt.

Versenyünkön a helyezett és a kiemelt díjazottak az elismerő oklevélén túl könyvjutalomban is részesültek, a díjazottak teljesítményét pedig oklevéllel ismertük el. Ebben a tanévben a helyezettek túl mind a kiemelt díjazottak, mind a díjazottak versenylogós pólót és vászontáskát, továbbá egy Ókor folyóiratspéldányt is kaptak tárgyjutalomként, így módon összesen 61 főt díjazhattunk. Ezen túlmenően versenyünk (következő tanévben 11–12. osztályos) helyezettjei, kiemelt díjazottjai és díjazottjai részt vehetnek majd (őszi külön felhívást követő regisztráció után) a következő tanévi, májusi arpinói nemzetközi Cicero-verseny jövő januári hazai válogatóversenyén: az itt legsikeresebben szereplő diákok képviselhetik majd hazánkat a latin diákolimpiának számító nemzetközi versenyen.

A felkészítő tanárokat a versenyünk utóbbi húsz évének tételeiből összeállított kiadvánnyal ajándékoztuk meg. A könyvjutalmakat idén 11 kiadó nagylelkű felajánlása biztosította. A következő kiadónak rójuk itt le hálás köszönetünket Versenyünk lelkes és rendszeres támogatásáért: Szent István Társulat, Tinta, Akadémiai, Argumentum, Kairosz, L'Harmattan, Gondolat, Atlantisz, Scolar, Lexika és Hungarovox. Ezenkívül az Ókor című folyóirat szerkesztősége s kiadója, a Gondolat a két kategória első három helyezettjének és tanáruknak egyéves előfizetést ajánlott fel.

Továbbá a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, Varga Benedek a két kategória helyezettjeinek és kiemelt díjazottjainak, kategóriánként összesen 20 főnek egy-egy tiszteleti belépőjegyet ajánlott fel, amely egy diák és egy szülő ingyenes belépésére jogosít fel, és amelyet az év végéig használhatnak fel a díjazottak.

Végezetül szeretnénk köszönetet mondani minden latintanárnak és versenyző diáknak áldozatos munkájukért, az iskolák igazgatóinak a latinoktatás támogatásáért, a verseny szervezőbizottságának a sikeres lebonyolításért. Versenyünk pénzügyeinek és pályázati teendőinek intézéséért továbbá köszönet jár Adamik Bélának, az adminisztrációs feladatok lelkiismeretes ellátásáért és a honlap működtetéséért Nemes Júliának, a verseny Canvas-felületének létrehozásáért és gondozásáért pedig Nemes Szilviának.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy versenyünk több évtizedes hagyományaihoz méltó módon zajlott le, és remélhetőleg fontos szerepet tud betölteni a középiskolai latinoktatás fennmaradásában, amely egyedül képviseli az ókori kultúrákat és nyelveket a középfokú oktatásban, és így döntő szerepet játszik a magyar ókortudomány utánpótlásának biztosításában.

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Ókortudományi Társaság Ábel Jenő Latin Tanulmányi Versenyének végeredménye
2020/2021. tanév

Maiores kategória

I. helyezett

Horváth Hanna Szabrina, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke,
tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György

II. helyezett

Kopper Borsa, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska,
igazgató: Láng György

III. helyezett

Szász Gyöngyvér, a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Pálfi Remig, igazgató: Kalász Ákos

4. helyezett: *Rózsa Simon Péter*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György
5. helyezett: *Ittész Klára*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence
6. helyezett: *Sárváry Márton*, a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska, igazgató: Láng György
7. helyezett: *Tar Lilla*, a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter, igazgató: Mészáros Csaba
8. helyezett: *Szabó Cecília Mária*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Marsai Csaba, igazgató: Barlay Bence
9. helyezett: *Elter Luca*, a szentendrei Református Gimnázium növendéke, tanára: Gergely Judit, igazgató: Földi János
10. helyezett: *Papp Judit*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes, igazgató: Varga Attila

kiemelt dicséretben részesült

<i>Papp Ivetta</i>	a budapesti ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Szedenik Hanna
<i>Gadányi Boldizsár</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Wertán Brúnó</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Kun Lenke</i>	a budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Péli Ágota
<i>Handl Barnabás</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czákó Tiborné
<i>Rinézer Bianka</i>	a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter
<i>Csáji Gyöngyvér</i>	a budapesti Budapest Fásori Evangélikus Gimnázium növendéke, tanára: Gergely Gábor
<i>Morvai Viktória Bereniké</i>	a budapesti Madách Imre Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Szücsiné Laczkó Eszter
<i>Daróczy Kata</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Pálfi Remig
<i>Galambs Boglárka Ágnes</i>	a székesfehérvári Ciszterci Szent István Gimnázium növendéke, tanára: Berta Annamária

dicséretben részesült

<i>Proity József</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czakó Tiborné
<i>Kovács Dorka</i>	a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hőnich Orsolya
<i>Szathury Csaba</i>	a budapesti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Kormos Zoltán
<i>Szabó Zsófia</i>	a budapesti Eötvös József Gimnázium növendéke, tanára: Imre Flóra
<i>Phan Viet Dung</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Mozer Tamás
<i>Boldizsár Benedek</i>	a budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Péli Ágota
<i>Nagy Fanni Patrícia</i>	a budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Jármí Viktória
<i>Mencseli Réka Vanessza</i>	a kecskeméti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Sipőcz Brigitta
<i>Villant Anna</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Pálfi Remig
<i>Gajda Sára Erzsébet</i>	a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium növendéke, tanára: Gajda Péter
<i>Varga Dániel</i>	a pannonhalmi Bencés Gimnázium növendéke, tanára: Czakó Tiborné

Minores kategória

I. helyezett

Szakács Domonkos, a budapesti Jedlik Ányos Gimnázium növendéke,
tanára: Bérczesné Sidó Andrea, igazgató: Bese Benő

II. helyezett

Beke Ágoston, a budapesti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Acél Zsolt,
igazgató: Horváth Bálint Pál

III. helyezett

Csák Emma, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Reitter Zsófia,
igazgató: Varga Attila

4. helyezett: *Windhoffer Boglárka*, a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga,
igazgató: Dr. Szebedy Tas
5. helyezett: *Sós Ádám*, a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium növendéke,
tanára: Jakabné Csizmazia Eszter, igazgató: Tölle Balázs
6. helyezett: *Horváth Ákos*, a debreceni Tóth Árpád Gimnázium növendéke, tanára: Biczóné Porcsin Judit,
igazgató: Fenyősné Kircsi Amália Márta
7. helyezett: *Arany Dóra*, a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes,
igazgató: Varga Attila
8. helyezett: *Bodó Hanna*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke,
tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence
9. helyezett: *Balás Borbála*, a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke,
tanára: Kudari Enikő, igazgató: Barlay Bence
10. helyezett: *Juhos Bálint*, a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hőnich Orsolya,
igazgató: Székely György

kiemelt dicséretben részesült

<i>Biró Alexa</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota
<i>Nagy Sarolta</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Vaskó Csenge</i>	a szigetszentmiklósi Batthyány Kázmér Gimnázium növendéke, tanára: Talabér Miklós
<i>Tóth Máté</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga

<i>Hauser Márton</i>	a budapesti Veres Péter Gimnázium növendéke, tanára: Hönich Orsolya
<i>Frivaldszky Margit</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota
<i>Szabó Veronika</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga
<i>Ambrus Dorka</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Bánfay Ágota
<i>Gyors Máté Bence</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Barcza Csillag
<i>Tamás Ágoston</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska

dicséretben részesült

<i>Százados András</i>	a budapesti Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Acél Zsolt
<i>Jávor Bence</i>	a budapesti Városmajori Gimnázium növendéke, tanára: Zaránd Kinga
<i>Szatmári András</i>	a budapesti Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium növendéke, tanára: Kudari Enikő
<i>Plette Szabolcs</i>	a váci Piarista Gimnázium növendéke, tanára: Király Bálint
<i>Csikós Tímea</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Patocskai Dávid</i>	a budapesti Németh László Gimnázium növendéke, tanára: Paulus Frigyes
<i>Szabó Anna</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Lelkes Artemisz</i>	a budapesti ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium növendéke, tanára: Nagy Piroska
<i>Biró Anna</i>	a budapesti II. Rákóczi Ferenc Gimnázium növendéke, tanára: Kukucsáné dr. Szalontai Erika
<i>Rudan Klára</i>	a szentendrei Református Gimnázium növendéke, tanára: Dr. Török Márta